

Egészen speciálisan használta ki a Magyar Szimfonikus Körkép kínálta lehetőséget a **Magyar Telekom Szimfonikus Zenekar**, április 23-án hazánkban elsőként látva vendégül a nemzetközi zenei életben oly szélsőséges vélekedésre okot adó Gilles Apapot. A szólistáról szolt a koncert (a szó minden értelmében), mégis a zenekar volt a haszonélvezője. Gilles Apapról emlékezetes olvasmány-élményem, a Miasszonyunk bohóca jutott eszembe; a hegedűs a mindenkori közönség zenebohóca. Elmondható róla: így senki sem hegedül (ő az a koncertező művész, aki „asztalnál is megél”, sőt!). A beharangozás, az ismertető (a szólistáról írott frappáns idézetekkel) próbálta előkészíteni a közönséget – de amit hallottunk, azt előre aligha képzelhettük el. Az egyik szerint „istenáldotta tehetség, kétes ízléssel...”. Maga az állítás első részével maradéktalanul egyetértünk, a másodikat finomítani kell. Mert korántsem csupán „ízlés”-ről van szó. Az ízlés szubjektív kategóriájának vannak/lehetnek társadalmi-történelmi gyökerei, Apap „természetesség”-vágya azonban valami egészen más: imaginárius jelentéssel bír, ami mindvégig megmarad a saját értelmezésének. Térben tájékozott, stiláris jártassága lebilincselő – ugyanakkor az idő-kategóriát kizárólag folyamatosságában képes értelmezni. Mint egy színvak restaurátor, pillanatról-pillanatra kiszámíthatatlan, hogy mit tesz például egy Mozart-művel (a cadenzában visszaélve nemcsak a szerző-adta szabadsággal, de a hallgatóság toleranciájával is); – így viszont e meghökkenítő olyan provokáció eredménye, amelybe mint egyirányú utcába került. Hasonlattal éve: nem akrobata, hanem kigyóember; azzal a képességgel született, hogy hegedűjével elvárásoljon – közte és a hangszer között oly közvetlen a kapcsolat, mintha olyan materiális dolgokkal, mint például gyakorlás, kottaolvasás, memorizálás, sohasem került volna kapcsolatba.

A Mozart-művet szentségtörés volt vele műsorra tűzni – de zenekar ilyen mesterkurzust alig kap az életben! Nincs az az értő analízis, amelynek olyan bevilágító ereje lenne, mint játékának, mellyel (részben poénkodva) kommunikált a zenekarral: minden motívum értelmet kapott a nagy egészben, s aligha tagadhatjuk le, hogy amit az agogikákkal csinált, az mindig elementáris, zsigeri élményt adott. A külsőségek egy része még hasznos is: amikor szólistaként a pódium másik oldalára áll, óhatatlanul is galvanizálja a mélyvonóshangzást, s miközben körbejárja a vonósokat, olyan akusztikai hallásgyakorlatra ad lehetőséget a hangszereseknek, amelynek hatása a későbbiekben is érződni fog játékokon.

Játszva tanít – bár ez, így megfogalmazva, távol esik egyéniségétől. Játékával elérte, hogy partnerei új szemmel, új füllel közelítsenek a már ismerthez. És nincs az a vonós, aki ne lesett volna el óhatatlanul is valami mesterfogást, trükköt a nagy varázslótól. Miasszonyunk bohócára visszatérve: kiválasztottak szerepe az – de nem szomorú, ha önként korlátozza saját életerét, aki tudása alapján többre képes? Az igazi csodatévőök tudják: képesek csodákat tenni. Apap megelégszik a felszíni jelenségekkel (miközben játéka egészen másról tanúskodik).

Diplomatikus választás volt e koncertre karmesternek Kovács Jánost kérni fel, aki mindvégig ura volt a helyzetnek: humorral vette Apap poénjait, de arra mindig ügyelt, hogy az ő elképzelése is érvényesüljön (leszámítva a G-dúr versenymű kadencáit). Arra külön ügyelt, hogy ne együtt köszönje meg a szólistával a tapsot.

Vélhetően a közös próbák hatása érződött már a nyitó műsorszámokon is (Ligeti: Régi magyar társastáncok), amelyből stilizált-rokokó népi idillt varázsoltak, a szünet után Bartók 2. rapszódíaja esetében kamatozott a szólista népzenei érdeklődése és stílusismerete – ezúttal a csiszolt Dávid-szoborról derült ki, hogy milyen nyersanyagból készült. Enescu 1. román rapszódíaja vitális előadásban csendült fel. A befejező műsorszám, Liszt 2. magyar rapszódíaja hallatán néha az volt az érzésünk: már-már elhalványultak azok a metrikus keretek, amelyek keretében képesek kifejtetni hatásukat a zenei poénok, amelyekre ezúttal túlságosan is kihegyezték az interpretációt.

Ebben az évadban sok új oldaláról mutatkozott be a Magyar Telekom Szimfonikus Zenekar. Ez az est örökre felébresztette Csipkerózsika-álmukból a játékosokat. Csak nehogy feladják önazonosságukat, mindazt, ami korábban is értékesként a sajátjuk volt.

***

Előrelátóan tervezte április 25-i koncertjét a **Zuglói Filharmónia – Szent István Király Szimfonikus Zenekar**, 18 órai kezdési időpontot választva. A Magyar Szimfonikus Körképbeli ideai szereplésükön – híven a korábbiakhoz – a Szent István Király Oratóriumkórus is fellépett, valamint a Szent István Király Zeneművészeti Szakközépiskola nőikara. Műsorukat a személyesség jegyében állították össze: az első részben Záborszky József Virágvasárnap passióját adva elő (szólisták közreműködésével), a második részben pedig Dvořák IX., Újvilágszimfóniáját szoláltatták meg, mintegy függetlenül a február 28-i Dvořák-maraton-

hoz, melyen ebben az évben nem vettek részt.

Záborszky József életművéből épp az „István”-együttesek a legismertebbek – szépségtus, hogy legutóbb csaknem egy évtizede megszólaltatott passiójával ismét emlékeztetnek arra, hogy az együttes-alapító mester egyúttal zeneszerző is. Utóbb megbizonyosodhattunk róla, hogy a műsorközlő Zelinka Tamás találó szót választott, amellyel jellemezni lehet a művet: hangfolyam. Ebben rejlik speciális nehézsége; a több mint egy órányi terjedelem intellektuálisan áttekinthető, szövegében végiggondolható, de a zeneileg leginkább „végigjárszás” jellemzi a hangszeres szólamokat. A latin szövegű műben (magyar feliratozás jóvoltából szóról-szóra követhettük; bár némely nyelvi fordulatok ugyancsak meglepőek voltak; pl. „keresztre vele”) hömpölyög a történet, a kórus többfunkciós, a főbb szereplők dramatizáltan szólalnak meg. A felidézett történet mozzanatai már-már illusztratív zenei megjelenítést kapnak, különbözőségük mentén alakul a nagyforma. Az énekszólamokkal együtt haladó zenekari szólamok néha nehezítik az ideális arányok kialakítását; de az atmoszférateremtő zenekari háttérrel sem könnyű túlélnek. Ménesi Gergely a „pátyolgató” karigazgatók/karmesterek közé tartozik; a passióban elsősorban az énekesekkel törődött, s a hozzájuk csatlakozó mindenkori obligát szólamokkal. A vonóskart dicséri, hogy magárahagyott perceiben is igyekezett helytállni. De már a passióban megfigyelhetjük a vonószólamok közti jelentős eltérést: a II. hegedű szeret diszkrétan a háttérbe húzódní, a brácsa csak a szólistikus helyeken jeleskedik (de akkor igen), az I. hegedű várja, hogy ráirányuljon a figyelem reflektora, míg a mélyvonósok öntudatos dinamikájukkal tűnnek ki. A nagybőgő szólam – mint ennek a szimfóniában is szép példáját adta – remek erőkből áll; nemcsak hajlékonyan-mozgékonyan játszóak szólamukat, hanem funkciós érzékenységük is mindenkor kihallható. Érdemes lenne több figyelmet szentelni a pontos indításokra!

Ménesi Gergely alapos műismeret birtokában kiválasztott szólamokkal törődik – s bátran magára hagyja a többi. Veszélyes ez a módszer; de hatékonysága növelhető, ha időről-időre gondoskodik egy-egy közös együttindulásról. Amikor az elhanyagolt szólamok is nemcsak „egyszerre lépnek” a többiekkel, hanem együtt is lélegeznek (továbbmelve: lélegeznek, nemcsak szinte lélegzet-visszafojtva tartják a tempót). A kiválasztott szólamokkal való törődés egyébként leginkább az Újvilág-szimfónia II. tételében bizonyult

hasznosnak: csodálatosan kidolgozott fűvósállásokat hallottunk, olyan gyönyörködtető hangzás-arányok szálaltak meg, amilyenekkel ritkán találkozni. (Az érem másik oldala: néha korántsem érdemüknek méltánytalanul billenhet az arány.) A nagylétszámú zenekar esetében maximalizmusnak tűnhet a differenciált arányosítás számonekérése – de épp a nagy műgonddal játszott szólók és hangszercsoportok szólóállásai sejtetik: érdemes tovább emelni az igényszínvonalat. Oly módon, hogy valamennyi hangszeres fontosnak érezze szerepét a tervezett nagy egész kialakításában, tehát szívvel-lélekkel vegyen részt az előadásokban. Energia-tartaléka van az együttesnek, ezt bizonyította a ráadás, melyben a szláv tánc indokolatlanul gyors tempóját a fárasztó programot követően is győzték.

Nem lehet nem szólni arról a jelenségről, amely az „istvánosok” számára talán természetes, de tágabb viszonylatban aligha: a muzsikusság és zenekedvelő utánpótlás-nevelés terén csodálatos munkát végeznek a zenei élet neves és névtelen „háttér munkásai”; véletlenül se fordul elő, hogy kisgyerek akár csak megnyikkanjon! A családi zenehallgatások gyakorlata meghozta eredményét, általánosítva elmondható: az apróságok önként „viselkednek”. Előtte az egyik énekes tag két csemetéje ült, felnőtt-társaságban. A kislány végig figyelte, hűgát pedig, amikor belefáradt a muzsikába, lekötötte a látvány: tekintete elidőzött a karmesteren, egyik-másik muzsikuson, s néha körbejárt a termen. A gyermek a felnőtt-környezetben ösztönösen tapasztalásokat gyűjtött, gyakorolta magát abban, ami felszólításra kevésbé hangulatos: a megfigyelésben. Hasznosan töltötte az időt – közben csupán csak jól érezte magát, szerettei társaságában.

***

Furcsa, zavarbaejtő Mendelssohn-estet hallhattunk az Operaházban április 28-án. Az előző esti programot játszotta el ismét a **Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara**, Pier Giorgio Morandi vezényletével: a Hebridák-nyitányt, Lendvai József szólójával az e-moll hegedűversenyt, befejezésül pedig az A-dúr, „Olasz” szimfóniát. Az első részben mintha átértékelték volna a szerzőt, ami az ismert művek esetében azzal járt, hogy nélkülöznünk kellett megannyi szépséget, amelyekhez hozzászoktunk. Ennek elsődleges oka a kevésbé elhithető erejű tempóválasztásban rejlett. A Hebridák-nyitány nem jelentett több élményt, mint színvak beszámolója egy impresszionista kiállítás után. Szólt minden –

de egy hangosbemondó géphangjának érzéketlenségével. Folytatódott a csalódás, amikor a kétségkívül rendkívüli tehetség Lendvai József lépett színre. Tény, korántsem lehet könnyű, ki tudja, hányadszor játszani el ugyanazt a darabot. De hát az előadóművészet erről szól! Az eredmény ezúttal: lejátszotta. Szójátékkal oldva a kemény értékelést, közben valóban „lejátszott” volna megannyi konkurens szólistát, elképesztő hangszer tudásával. Csak épp a darab veszett el időközben, bár abban leginkább a karmester a vétkes. Persze, őt is meg lehet érteni: kapott egy valóban jól felkészült zenekart, akik azt csinálták, amit csak akar – sajnos, ő nem a darabra fókuszált, hanem a képlékeny anyaggal való foglalkozásban teljesedett ki művészi munkája. Hajtotta a tempót – de amikor nem a tempót, akkor a zenészeket; mintha mindig a következő hangra, motívumra akarta volna irányítani a figyelmet. Márpedig Mendelssohn műveiben nagyon nagy jelentősége van a jelenidőnek, a pillanatnak. Felszínes volt a produkció, nem pedig könnyed - itt elsuhantak egymás után a formarészek, anélkül, hogy maradandó akusztikus emléket hagytak volna. Morandi széles mozdulatokkal dirigált – más szerzők zenéjénél mennyire helyénvalóak lennének! – gesztusaival lesöpörte az olyan apró, kényes-érzékeny hangdísztémákat, amelyek tündértánc-karakterrel jelennének meg, és követhetlenné tette azokat a nyugodt hangokat, amelyeknek nem az indítása, nem is a továbbhaladása, hanem maga a teste jelené az élményt (ilyen hangok füzéréből alakulnak a felejthetetlen lassú melódiák!). A zenekar nem kapott semmi kivitelezhetetlen feladatot – talán még élvezte is néha az anakronisztikus „vadulást”. Szerencsére néha a muzsika volt erősebb: ellenállt, s adekvát léptekre készítette az előadókat. A rezek bizonyultak a legnehezebben eltávolíthatóknak a kedvelt-megszokott tónusoktól, karak-terektől.

Morandi másik mulasztása úgyszintén a zenekar jó felkészültségével magyarázható: a melódia-centrikus dirigens gyakran engedte meg magának, hogy a dallamjátékosokkal törődjön (ugyan, minek rajzolni az áradó dallamívet ennek a csellósólomnak, amely alig várta már, hogy megformálhassa a gyönyörű szólisztikus helyet?) – ahelyett, hogy közben tartotta volna a kísérszólásokat, akik – kevésbé kárhözhatóan – amikor teljesen magukra maradtak, bizony, a kelletténél jelentéktelenebbül játszottak. Lehetett volna gondoskodni ritmikus tartásról, s érdemes lett volna kidolgozni a partitúrából nyilvánvalóan kitetsző váltásokat. Amikor változik a faktúra,

változik a hangvétel, hangulat – magától is, de mennyivel hatásosabb, ha megtervezetten! A IV. szimfóniára elcsitultak a kedélyek – közelített a szokott mederhez a hangzás. És bizonyonnyal az első részben talaját-vesztett hallgató is sokat edződött... S bár a legjobb indattal sem mondható átéltnék az előadás, a meglévő műismeret segítségével talált magának gyönyörködőnivalót.

***

Ismét szép sikerrel lépett fel a Magyar Szimfonikus Körkép sorozatban vezető karmestere irányításával a **Duna Szimfonikus Zenekar**. Minden alkalommal megcsodálom azt az atmoszféra-teremtő igényt, amelynek köszönhetően hasonlóan intenzív hangzást kívánnak létrehozni a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben, mint otthonukban, a Duna Palota színháztermében. Tehát, nem a játék-mechanizmusukat ismétlik a megváltozott hangzástérben, hanem adekvát hangzástér kialakításán fáradoznak. Siker koronázza ezt a vállalkozást; legfeljebb annyiból lenne érdemes finomítani az arányokon, hogy – „bemerve” immár a tőlük telhető maximumot – a tetőpontoknál se tűnjék kevésnek a kulturált hegedű-hangzás (nem tőlük várnék erőltetett dinamikát, hanem a harsány rezektől némi visszafogottságot; s akkor még inkább robbanna a csúcspont!).

Érdekes (kicsit „vegyes”) műsorral jelentkeztek: a sorozatban kritériumként szereplő 20–21. századi magyar műnek Kovács Zoltán invenciózus kompozícióját választották. A Vae victis! tetszetős, akár első hallásra megtalálja utat a hallgatóságához. Frappáns, hiszen lehet önmagáért is szeretni – ugyanakkor, több-kevesebb zenetörténeti ismeret birtokában ki-ki felfedezhet olyan szálakat, utalásokat, amelyek jóvoltából szervesen tartozik a hazai zeneirodalmi vonulatba. Nyilvánvalóan tudatos az utalás Bartók Concertójára (és/vagy Sosztakovics Leningrádi szimfóniájára), s megannyi olyan szegmensre ismerhetünk rá, melyek korántsem idézetek – csupán a zenei nyelv választékos-ismert fordulatait alkalmazzák. Méltán aratott sikert. A műsor Silvestre Revueltas Sensemayá című kompozíciójával folytatódott, melyben jól érvényesült az együttes dinamikus játéka. A ritmusképletek éltek, a hosszabb-rövidebb szegmensek mindig megformáltak csendültek fel. Picit az volt az érzésem, kiszabadult a palackból a szellem; önfeledten „vadultak”, élvezve a dinamikai lehetőségeket. Tették mindezt biztos szólamtudás birtokában – s hiszem, hogy könnyebb az ilyesfajta túlzásokból lefaragni, mint (másik szélső végletként)

életre kelteni a kottaképet mechanikusan megszólaltató szólamokat. A harsányság jegyében folytatódott a program Liszt Haláltáncával. Oravecz György játszotta a szólót, kiváltképp a szólisztikus részleteket dolgozva ki; a kísérettel nemigen próbált kölcsönös kapcsolatot kialakítani. Deák András gondos irányításának köszönhetően zökkenőmentes volt a produkció, néhány belépés apró pontatlanságaival.

Az est második felében – miként a Szent István Király Szimfonikus Zenekar a közelmúltban – Dvořák-művet választottak; így teljesedik ki a maraton, az egy napba be nem sűrithető eseményekkel. A IV. szimfónia megszólaltatása nem egyenletesen tudta ébren tartani a figyelmet, de tény, hogy sok szép részletben gyönyörködhattunk. Amikor „leült” az előadás, akkor elkalandozott figyelmünk, de csakhamar visszatért a muzsikához egy-egy érdekes-új tematikus terület.

Deák András irányításával biztonságban érezhetik magukat a játékosok: alapos műismeret birtokában pontos beintésekkel mozdulatai nyomán követhető a tételek menete. Dicséretes, hogy sohasem foglalkozik oly intenzíven valamely szólammal, hogy a többieket el kellene hanyagolnia; osztott figyelmének köszönhetően aligha érezheti magát valamely szólam elhanyagoltnak. Ami a hangzásképeknek jót tenne (hosszú távon), az a még részletezőbb dinamikai differenciálás – most viszont örülhettünk a jól végzett munka eredményeképp létrejött teljesítménynek, s ebben osztoztak velünk a muzsikusok is. Birták erővel-energiával és figyelemmel a ráadást is, Delibes Coppéliájából a Csárdást. Szívesen adták – szívesen hallgattuk.

A Tavaszi bérlet 6. előadása volt ez a koncert – s a népes közönséget elnézve felmerült a gondolat: érdemes lenne olvasnivalóval is kedveskedni a hallgatóknak, kiváltképp, amikor ritkaságok (érdekességek-újdságok) is szerepelnek a műsoron. Ha már egyszer a Magyar Szimfonikus Körkép e tekintetben mostohagyerek a MüPa egyébként hasznos-értékes információs anyagokban korántsem szegény kínálatában...

***

Értékes programot kínált a Mesterbérlet május 5-i estjén hallgatóinak a **MÁV Szimfonikus Zenekar**. Bartók-művek (a Két portré, valamint A kékszakállú herceg vára) keretezték a népszerű Csajkovszkij-művek csokrát (Andante cantabile, Noktürn, Variációk egy rokokó témára). A nyitótétel szólóját Stuller Gyula játszotta, aki később az est folyamán

mindvégig a koncertmester funkcióját töltötte be, a Csajkovszkij művek szólistája a sztárvendég Perényi Miklós volt (az ő neve jelenthette a legnagyobb közönségcsalogató „húzóerőt”), az egyfelvonásos szerepeit Wiedemann Bernadett és Kálmándi Mihály énekelte, a dirigens Takács-Nagy Gábor volt. Az utóbbi évek vonóskari nevelőmunkájának eredményét mérhették le az est folyamán – s nyilván a neves szólisták is inspirálóan hatottak a zenekari vonósokra. Kétségkívül felkészült előadók kidolgozott produkciója került közönség elé. Itt kell megjegyezni, hogy mennyire kétélű az a – részben kényszerből – kialakult gyakorlat, hogy zenekarok köré szerveződött a hallgatóság. Amennyire hasznos, hogy kialakul egyfajta kapcsolat, amelyet erősít a törzsközönség feltérképezhető igényét kielégítő műsor-összeállítási gyakorlat, olyannyira szomorú, hogy célszerű csupán mérsékelten tágítani a kínálat skáláját, mert a drasztikus újítás megbosszulhatja magát. (Habár, van ellenpélda is – talán kivétel, amely erősíti a szabályt? –: felejtethetetlen az a Schönberg Hegedűverseny, amelyet épp a MÁV Szimfonikus Zenekar közönsége fogadott vastapssal. Tanulságos lehet ez a fogadtatás olyan meggondolásból is, hogy nem mindig hasznos túl-didaktizálni az előkészítést, s aggályoskodva kímélni a szokatlantól a közönséget; érdemes hagyni hatni az értékesnek vallott művet – s ha méltó az előadás, a hatás nem marad el!) Tágabb perspektívából pedig még ennél is szomorúbb: a rendszeres hangversenylátogatók közül csak kevesen kísérik figyelemmel a bérletük kínálatán kívüli eseményeket. Bérlet ide, bérlet oda – ez a program teltházat érdemelt volna a MüPában!

Az egyvégteben, szinte ciklus módjára játszott Csajkovszkij-művek méltán arattak nagy sikert; ez egyben a hála és köszönet jele is volt, amiért az eme közegben ritkán hallható Perényi Miklós játékában gyönyörködhattunk. A lelkesedés jutalma ráadás Bach-tétel volt.

Stuller Gyula éteri tisztasággal szólaltatta meg az Ideális arcképet – a Torz esetében a karakterizálás diszkrétre sikeredett. Ugyanez a tendencia az egyfelvonásos esetében úgy jelentkezett, hogy a színekben (hangszínekben) részletezően kidolgozott előadás adós maradt a zenei struktúrában megkomponált feszültségekkel. Wiedemann Bernadett egészen az ötödik ajtó nagy C-dúr akkordjáig érthető szövegmondással énekelt, a későbbiekben problémát jelentett a szövegértés. Elképzelhető, hogy tudatosan karakterizálta ily módon Judit „talajvesztését”, amikor értelem és érzelem kettőssége helyett inkább

az indulatok motiválják. Kálmándi Mihály visszafogottságával sokat kockáztatott; jellegtelen kezdés után (melyből aligha alkothattunk képet a Kékszakállúról) szinte csak a régi asszonyok jelenetében mutatkozott meg hallhatóan, igazi formátumában. A MÁV Szimfonikus Zenekar nagy rutinnal rendelkező, érzékeny kísérő – ám leginkább áriák vagy együttes számok viszonylatában. Ők az egyfelvonásost óhatatlanul nagylélegzetű zenekari műként élték meg, tehát az énekesre-figyelő gesztusra csak ritkán maradt energiájuk. Igaz, Takács-Nagy Gábort is (aki korábban főként régebbi korok, kisebb apparátusra szánt műveit szokta vezényelni) lekötötte a partitúra, s maradéktalanul megbízott az általa elhanyagolt énekesekben. Ez eredményezett néhány kínos pillanatot (ami szerencsére csak műismeret birtokában tűnt fel), de összhatását tekintve olyan előadás jött létre, amely kiválóan alkalmas a művel való ismerkedésre.

A nagy élmény azonban rendre elmaradt; a vér-motívumot oly „természetesen” jelenítették meg, hogy – miként a horrorfilmek extrém látványvilága – szinte hatástalan maradt; a vakító fény-akkord is inkább csupán nagyon hangos volt. Leíró-illusztratív inkább, semmint átélhető. Igaz, a szólistákat is énekes-teljesítményként értékelhetjük legfeljebb, mert a szólammal való azonosulás, a belefeledkezés mozzanatai ezúttal (kiváltképp Kékszakállúnál) elmaradtak. Márpedig, ha nem elhithető erejük a szimbolikus misztériumjáték gesztusai, akkor marad az abszurd sztori – itt pedig jó esetben korántsem erről van szó! Kénytelenek vagyunk tudomásul venni: a sok-stílusú zenélés világában a bartóki zene hangzása immár klassziczálódott – s ahogy a szokatlan veszített furcsaság-érzetéből, úgy csökken a „megfejtésére”, az értelmezésre-értésre irányuló szándék az előadók részéről. Márpedig ez a kiüresedett-formális Bartók-játék veszélyét rejti magában. Szerencsére mindig voltak-vannak ihletett művészek, akik egyszeri produkciójukkal ráébresztik a muzsikusok sokaságát a rejtett (s gyakran rejtve maradó) értékekre – s ilyenkor új lendületet kap a zene belső összefüggéseivel való foglalkozás. Bartók esetében, lévén világméretben is egyedülálló analitikus irodalma a szerző csaknem egész oeuvre-jének, ez korántsem bizonytalan vállalkozás!

***

Békés-bágyadt Brahms-Britten est: így jellemezhető röviden a Nemzeti Filharmonikusok

Klemperer-bérletének május 6-i estje. Az **Óbudai Danubia Zenekart**, a Nemzeti Énekkart és a Magyar Rádió Gyermekkórusát Antal Mátyás vezényelte. Meglepően gyér érdeklődés – meglepően indifferens előadás. Brahms remeke, a Variációk egy Haydn-témára kidolgozottan, ám lélektelenül szólt; a karmester láthatóan nem kívánt ott és akkor formálni, irányítani a mű (egy-egy szakaszainak) felépítését. Ami zavaró momentumnak hatott, az a furcsa formai „árnyalás”; ezúttal ritkán hallottunk plasztikus indulásokat, világos cezúrákat. Márpedig az 5 + 5 ütemes témadallam eleve izgalmas tud lenni, amennyiben az előadók jól tállják! Néha szinte elmosódtak a variációkon belüli szerkezeti elemek, kontúrról kizárólag a hangszereleésből adódó hangszín-váltások gondoskodtak. Csak a tétel vége emelkedett meg (igaz, hatásosan!) – de ez szolid kárpótlás volt az erőtlen-enervált, ily módon hosszadalmasnak tűnő előzményekért. Csalódást okoztak ezúttal a kórustételek is: Brahms Schicksalsliedje és a Nänie elidegenített objektivitással, személytelenül szólt. Tehát, hiányzott a brahmsi intenzitás (mélység és magasság), s ezt az alap-érzést nem tudták feledtetni a legszebben megoldott zenekari szólósztikus részletek sem (pedig voltak, helyiérték-ranggal, szép számban). A Britten-féldő a szerző utolsó befejezett művével kezdődött (Óda az érkezőhöz), melyet – miként a két Brahms-kórus esetében – gondolatilag egybekomponálva követte a 150. zsoltár. Ez utóbbiban a gyermekkórus hangszíne jelentett üdítő újdonságot, s mintha a 7/8-os metrum óhatatlanul is pezsdítő hatást gyakorolt volna. Az est fénypontja a Variációk és fuga egy Purcell-témára című örökzöld volt. Perfekt szólamtudás birtokában ez a mű nem téveszti el hatását; ez történt most is. Tehát, voltaképp ugyanarról van szó (csupán fokozott mértékben), mint ami a Brahms-variációk esetében történt: hatott a hangszereleés. Amikor szólista-szituációba került, felébredt Csipkerózsika-álmából valamennyi zenekari tag; gyönyörködtetőek voltak a lassú dallamok, s hangulatok-karakterek sokaságát sorjázatták az élénkek. Itt érvényesült igazán a Nemzeti Hangversenyterem pompás akusztikája; a hangszínjáték térélményt is nyújtott. (A komolykodóan is mosolyt fakasztó tuba-szólamra sokáig fogunk emlékezni, csakúgy, mint a mindig igényesen kidolgozott fuvola-szólamokra és a szólistaként a figyelem reflektorfényében magáralált oboa-dallamra.) A lebilincselő hangszerparádét követően a fuga külön magaslatra került (ez tudatosnak tűnt, visszarímelésnek a Brahms-variációk hasonló interpretációs koncepciójára). Nem

véletlen, hogy ráadásnak ez a zárószakasz került megismétlésre.

Közben, de főképp utána azon kellett elgondolkodnom: néha a könnyű a nehéz? Ha nincs megoldandó feladat, koncentrációt (erőfeszítést) igénylő tennivaló, akkor tétjét veszti a játék? S amikor nem igényelnek nagy odafigyelést az előadók, akkor a karmester szinte feleslegesnek érzi magát? Pedig lett volna tennivaló mindenkinek. Ha maguktól nem jut eszükbe, akkor a dirigens dolga lett volna, hogy rácsodálkoztassa az előadókat mindarra a szépségre, ami nekik köszönhetően kel életre. Mert a közönség csak azt hallhatja, ami megszólal, s a kölcsönös „tudjuk, miről van szó” hallgatólagos egyetértése aligha jelenthet esztétikai élvezetet. Évad-végi fáradtság? Nem jellemző egyébként a remek együttesekre. Tehát, talán a magától-értődés téveszthette meg őket; ezzel menthető-magyarázható, hogy pillanatnyilag mintha megfeledeztek arról: a zenei reprodukció sohasem lehet passzív; minden egyes megszólaltatás egyben produkció is! Ettől tekinthető az interpretáció előadóművészetnek.

***

Május 15-én a Palota-bérlet befejező koncertjeként került sor az **Óbudai Danubia Zenekar** Beethoven-estjére. A szólista Frankl Péter volt, beugrásként a karmesteri feladatot Gál Tamás látta el. Beethoven-est, végre – a kétségkívül gazdag és változatos fővárosi kínálatban szinte ritkaság-értékűnek mondható. Persze, idén Haydn Év van – de majd jövőre lesz Beethoven-maraton is. Addig is hallhattuk a 3. Leonóra-nyitányt, a G-dúr zongoraversenyt és a II. szimfóniát.

Beethoven évszázados léptékekkel mérhető népszerűségét szinte magától értetődőnek tekintjük – amikor szerzői estjét halljuk, óhatatlanul is belegendolunk, mit is jelent az előadók újabb generációinak. A Danubia számára: problémamentes játszanivalót – ami viszont csak részben állja meg a helyét. Ebből a szemléletből az derült ki, hogy mennyi az ami e muzsika mélységéből-magasságából belefér a játékosok „látómezejébe”. Technikailag a szólamok nyilvánvalóan (tekintsünk el nagyvonalúan a gikszerektől). Ami ezúttal nem: az a tételek, illetve a ciklusok nagyformájának arányos felépítése. Menthető ez az alkalmi vendégkarmester tényével – de kétségtelen, hogy ezúttal keveseknek volt szívügye a műsor.

A szólistának mindenképp (ő már csak olyan!), ő – ki tudja hányadszor – megmártózt az érzések-hangulatok kavalkádjában, miközben időről-időre kényszeredetten alkal-

mazkodott kísérőiehez. Leginkább pergő futamai esetében jelentett problémát, hogy ha együtt indult és együtt is akart megérkezni a zenekarral, rendre kénytelen volt megtörni a könnyed-gyöngyöző passzázsok ívét. Játékából már-már letűnt kor szépségideálja üzent, olyan koré, ahol sokkal magától-értetődőbb volt a klasszikus szépségideál.

A zenekar játszott, a karmester pedig hagyta. Pontosabban, gyakran rájuk-hagyta az összhangzást. Ami azért nem volt minden esetben szerencsés, mert részlet-szépségek mentek veszendőbe, amelyek megszólaltatása pedig aligha jelentett volna problémát az együttesnek. Viszont, vannak olyasmik, amik csak akkor válhatnak hangzó valósággá, ha a „központi akarat” igényli, megkívánja. Gál Tamás többnyire csak „terelte” muzsikussait, figyelve az érzékeny-problémás helyekre; olyankor szinte igazságtalan megkülönböztetéssel bánt egyik-másik szólammal. Az est folyamán elsősorban az előadókkal foglalkozott. Háttérbe került így mindaz a lehetőség, amely a nagyformák viszonylatában csak karmesteri irányítással valósulhat meg. Ügyelt a pontosságra, a belépésekre, sőt, a fafúvósokkal egyetértésben az artikulációs kidolgozottságra. Elsikkadtak viszont a „miértek”; a furcsa hangnemi „zökkenők” értő-megformált megjelenítése, a különböző hangsúlyok értelmezettsége. Vagyis, inkább a színek, semmint a feszültségek viszonylatai tűntek megoldottnak. Gyakori-rendszeres együtt-munka esetén minden bizonyonnyal másképp „súlyoz”; kevesebb (véltetően lelkesítőnek szánt) tükör-mozdulattal, felesleges animálással, és a mindenkori ideálisnak tartott hangzásarányok maradéktalan megvalósítására való törekvéssel személyesebb hangot tudott volna kihozni a zenekarból. Hanyagolta például a mélyvonókat; akik ily módon elanyátlanodva, még akkor sem ébredtek öntudatra, amikor náluk volt a dallam (pedig tudták; erre vall megformált, ám korántsem tematikus igényű tónusuk). A hegedű(ső)k pedig nehezen éltek bele magukat abba, a helyzetbe, hogy nem ők viszik a prímet... Viték akkor is, ha ezáltal elnyomták tematikus anyagot játszó partnereiket; majd amikor ismét hozzájuk került az irányítás, helyreállt a világrend.

Kockázatni többfélelepp lehet; felelőtlenül, annak tudatában, hogy „legfeljebb nem jön össze”, vagy mindent „egy lapra” téve fel, amikor a maximalizmus ad hajtóerőt. Ez utóbbi esetben mindenki intenzív jelenlétének köszönhetően „zárul az áramkör”. Minden pillanat megtalálja a helyét az időfolyamban, minden szólam a gazdag zenei szövetben. Kiválthatja az ehhez szükséges lelkesedést a

játszanivaló, a közreműködő partnerek, a helyszín, az esemény... bármi. De ennek hiányában marad valami hiányérzet a hallgatóban, s a végső mérleg nem adhat pozitívabb értékelést, mint hogy kellemes este volt. Ami csak akkor kevés, ha érződik: kevésen múlt, hogy nem lett intenzívebb is az élmény.

***

Május 16-án beigazolódott a **Pannon Filharmonikusok – Pécs** idei MüPa-bérletének címének létjogosultsága: a hangzatos „A tavasz megszentelése” korántsem hatásos közönségcsalogató csupán. A zárókoncert befajező műsorszámával, Sztravinszkij: Le sacre de printemps-jével koronázták meg budapesti szereplésorozatot (természetesen városuk közönségét is részesítették ebben az élményben). Ez a koncert volt egyben a Magyar Szimfonikus Körkép záróestje is – abban a minőségében is helyállt.

A hangverseny több szempontból is „crescendo-formát” követett; mind az előadói apparátust, mind a darabok terjedelmét tekintve az egyre nagyobb felé haladt – és arányaiban követte ezt a tetszésnyilvánítás is. Hamar Zsolt vezényletével a zenekar 16 játékos szolgáltatta meg Szőllősy András III. concertóját (NB., a rövid ismertetést tartalmazó szórólapon is érdemes lenne hibátlanul közölni a szerző nevét!), hatásosan kifejezésre juttatva az elégikus életérzést, ám a sötét alaptónus csak nyomokban volt érezhető. Összefügghet az azzal a ténnyel, hogy ezúttal nyitódarabként szerepelt a mű – márpedig kevés olyan funkció van, amelyre annyira alkalmatlan lenne, mint a „bejátszás” (a közönséget illetően: a ráhangolódás). A műsor egészének felépítését tekintve, érthető, bár csupán az előadás színvonala tudott meggyőzni ennek az összeállításnak a létjogosultságáról.

A folytatás B-dúrban szól: Michael Haydn egytételes Concertinójával és Mozart Fagottversenyével, Milan Turkovic szólójával. A 70 éves művész játéka arról győzte meg hallgató-ságát, hogy korántsem kényszerpályaként választotta a dirigálást a hangszerjáték mellé. Jó iskola volt számára a Concentus Musicus Wien – és az is hasznos, hogy egyidejűleg vett részt historikus és modern hangszereken játszó kamaragyüttesekben. Könnyed-virtuóz technika, kamarazenei érzékenység – bizonyára a zenekarnak is kellemes emlék marad az együttműködésük. Az est fénypontja mindenképp a Sztravinszkij-mű (a zenekarban az Amadinda Ütőgyüttes tagjaival). Hamar Zsolt zenekarnevelő programjának visszajátszása a remek előadás és a siker. Olyan

kétségkívül nehéz feladatot kapott az együttes, amely nem eleve lehetetlen vállalkozás; a cél megérte a ráfordított munkát! A kissé egyenetlen szólósztikus helyekről jogos eltekintünk, hiszen az egész élményszerű megvalósítása sikerült! A ritmus feszes volt, a metrikus játékokat hallhatóan élvezettel valósította meg a zenekar, Hamar Zsolt irányítása pedig egyaránt kiterjedt a részletekre és a nagyformára. Az arányok megélhetőek voltak; az egyszerre elválasztó és kapcsolatot teremtő szünetek feszültsége élt, meggyőző volt. Ugyanakkor, nem érződött semmiféle görcsös igyekezet – befektetett munka eredményét élvezhettük. Megvalósult a terv, öröm. Sikerült – ez is megelégedettség forrása. Így hát a siker feledtette az idáig vezető út fáradtságát, s maradt energia ráadásra is. Borodin Igor hercegének részletét kitörő lelkesedéssel fogadta a közönség – kicsit oldotta a nagy élmény súlyát. Elégedett lehet karmester és együttese – de mindenki, aki részese annak a folyamatnak, amelynek immár évek óta haszonélvezője a főváros. A Pannon Filharmonikusok – Pécs volt az első vidéki együttes, amely vállalkozott önálló bérletsorozat meghirdetésére a Művészetek Palotájában – sikerült népes törzsközönséget szereznie tetszetős, értékekre és érdekességekre egyaránt érzékeny műsoraival. Az évad végén nem búcsúzhatunk tőlük másképp: várjuk a folytatást!

***

Május 25-i és 26-i koncertje közül az előn hallottam a **Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekarát**. Kovács János vezényletével Dvořák-Smetana műsört adtak; az első részben azok a művek szerepeltek, amelyeket a Dvořák-maratonon is eljátszottak, a szünet után pedig a Hazám szimfonikus költeménysorozatból szólaltattak meg három darabot (Cseh erdőkön és mezőkön, Sárka, Moldva). Az est szólistája a csellósólam egyik szólamvezetője, a szép, éneklő hangon játszó Kántor Balázs volt.

Minél többször hallom az együttest, annál inkább nem értem a játékosok „alapállását”. Vezető karmesterük vezényelt, akinél jobbat kívánniuk sem lehetne, ezúttal „hazai pályán” szerepeltek – és mégis (vagy talán: épp ezért feltűnően) alulteljesítettek. Csak ismételni tudom elragadtatásomat, amikor ismét gyönyörködhettem Kovács János láttató mozdulataiban. Aki rá figyelt, beleélté magát az általa szuggertáltba, boldogan tapsolhatott (joggal). Aki netán arra vetemedett volna, hogy elvonatkoztasson a látványtól, annak a játékosok által is vágyott, megtervezett

összhang hiánya tűnt fel. Mert miről van szó? Ha ismertnek-tudottnak érzik a hangszereket a műsört – ez az első részre vonatkozik –, nem figyelnek. Ha érzésük szerint van figyel-nivalójuk (mármost a játszanivalóra), akkor a szólamokkal foglalkoznak. Lehetetlen, hogy csak hátulról és oldalról legyen szuggesztív a dirigens! Vagy úgy képzelik, a zene lejátszódik benne (ez így van!), és annyi elég is? Szolgáltató muzsikálás volt ez a javából! A javából, hiszen gikszer, feltűnő pontatlanság alig-alig-akadt. Ám szolgáltató, mert csak kiszolgálni akart, anélkül, hogy a játékosok engedték volna önmagukon átáramlani a zenét. A passzivitás leküzdését szolgálta, hogy a dirigens megkülönböztetett figyelmet fordított a mindenkor szolistákra, akiknél sikerült elérni, hogy a rövid frázisok ne mindig „induljanak”, hanem egymással kapcsolatba lépve, terjedelmes felületet töltsenek ki aprólékos mintázattal. Ha valamit mégis a szemére akarnánk vetni, az a vonóskar részleges elhanyagolása. A csellósólam néha elmagányosodott, olyankor a halk kíséret jelentéktelen-né silányult, kifakult. De csak időlegesen – egy apró intés, és megint élő hangfolyamok hömpölyögtek, vagy épp stagnáltak, mozdu-latlan háttérrel biztosítva az áttört dallamnak. Ez viszont így kevés – az intenzitás folytonos-sága hiányzott a vonósokból (vajon nekik szavazott meg indokolatlanul sok bizalmat a karmester, vagy a hangszerelés változatos-ságának, a hangszín-varázsának az életre kel-tetéséhez valóban szükséges volt az a megkülönböztető figyelem, amit a többiek a vonós-tutti rovására kaptak?).

Mindenesetre, a műsorkezdő Déli boszorkány című szimfonikus költeményben jól érvényesült Dvořák invenciózus, színekben gazdag hangszerelése, a g-moll rondó leg-feljebb passzív gyönyörködésre, a kellemes zenébe való belefeledkezésre adott lehetőséget, a Hősi ének esetében pedig a terjedelmesnek ható tétel epikuságát feledtette a hirtelen felfokozott zárószakasz.

Smetana zenéje leíró jellegűnek tűnt – aligha tévedek, ha úgy gondolom, két tételen keresztül mindenki csak a Moldvát várta. Ami meg is érkezett, de korántsem adva az örökzöldeknek kijáró „megunthatatlanság” érzetét. Ráadásul, a záró-rész meghajtott tempója veszélyeztette az apoteózist, ami alkalmanként tűnhet akár giccsesnek is, de jól felépített előzmény után soha.

Év végi fáradtság? – keresném a mentséget, de nem találok. Mert vérbeli zenekari játékos feledi önmagát, ha beleilleszkedik a hangzó életre keltendő hangépitményekbe, része lehet a nagy egésznek. És elég lett volna többször Kovács Jánosra nézni: lelkesítő alakjából

és gesztusaiból az is erőt meríthetett volna, aki leverten-fáradtan érkezett az előadásra. Miként a nézőtérben, úgy a színpadon is bizonyára működött volna ez a varázs.

A bekonferált ráadás-szám, Dvořák 6. szláv táncja is stilizáltra sikeredett, szép volt, ám kevésbé jelen-idejű. Aminek elsődleges oka abban keresendő, hogy az előadók a reprodukálásban jeleskedtek mindössze.

***

Programváltozás következtében Beethoven-estet adott az Olasz Kultúrintézetben május 28-án a **MÁV Szimfonikus Zenekar**, ciprusi művészek közreműködésével. A szólista a ciprusi-francia Cyprien Katsaris volt, s a régóta hazánkban élő Notis Georgiou vezényelt. Mondhatnánk, a hármasszám jegyében: a 3. Leonóra-nyitányt követően a c-moll (3.) zongoraverseny csendült fel, a műsor második részében pedig a III. (Eroica) szimfónia került előadásra (a zongoraművész Liszt Csárdás obstináját választotta ráadás-számmal).

Teljesült Beethoven vágya, miszerint az emberi szíveket akarta műveivel megszólítani; kevés olyan szerző van, akinek a művei hasonlóképp biztos sikerre számíthatnak (szinte függetlenül az interpretáció színvonalától). Ez igazolódott be ezen az esten is. A karmester mintha zongorakivonathól (fokozatosan) ismerkedett volna a művekkel – leginkább a dallamok igényes artikulációjára törekedett. Hogy a dallamok mindenkor szimfonikus zenekari szövetbe ágyazódnak, azt olyannyira természetesnek vette, hogy nem is foglalkozott azzal. Kiváltképp a mélyvonalosok mellőzése volt feltűnő. Szerencsére, a zenekar egyik erősségét jelentő cselisták (a társuló bőgősökkel) saját kezükbe vették sorsukat, s kéretlenül is biztosították azt a fundamentumot, amelyre épülhetnek a tételek. Hogy a szimfónia II. tételének már-már groteszk kezdete (mintha óriás gyomra kordult volna, úgy hangzott a vonósbaszus előkecsopotja) mégsem tűnt bizarrnak, az kizárólag a hallgatóság korábbi műismeretének köszönhető. Az Eroica zárótételének a hatásossága jórészt az ő érdemük; biztosították az alapot, amelyre a (pár)variációk épülhettek. Kiváltképp a g-moll epizód hangulatos megformáltsága tűnt hatásosnak. Georgiou nem „rosszat” hanem keveset, pontosabban: kevés lényegit kért mozgólataival. A részletek kidolgozására oly módon törekedett, hogy figyelmen kívül hagyta a nagy egészeket (formarészeket, tételeket). Ily módon minden effektus öncélú hatássá (jelenséggé) vált, anélkül, hogy a folyamatba ágyazva jelentést nyert volna. A legkirívóbb a hangsúlyel-

tolódásokkal való foglalatossága volt; a szinkopált, vagy bármiképp szokatlan-szabálytalan helyre kerülő hangsúlyok azért sem találhatták meg helyüket a folyamatokban, mert hiányzott a tájékozódáshoz szükséges metrikus biztonság; ha nincs „ütem-egy”, akkor nincs mihez képest „eltolódni” – vagyis, legfeljebb elbizonytalanító hatást keltettek a korrektül, mondhatni, didaktikusan kijátszott hangsúlyok. Borulás-veszély nem volt, hiszen a zenekar „zsígerből” vezette a folyamatokat; csak épp az értelmes tagoláshoz, az egész együttes együtt-lélegeztetéséhez lett volna elengedhetetlen olyan zenei építőmester, akinek képzeletében már az első hang előtt helyet kapott a megtervezett hangzás, a formai és harmóniai történések pillérei és támpillérei figyelembevételével. A zenekart dicséri, hogy minőségi többletet adott ahhoz képest, amit a vendégkarmester kért tőlük. Helyette azonban, a pódium bármely részén foglalva helyet, arányokról másvalaki aligha dönthetett! Így hát jobbra maradt az emlékeknek az azonos léptékben való felelevenítése.

A terem adottságait jó érzékkel aknázták ki: a Leonóra-nyitányban a „megváltó” trombitaszignál ezúttal a nézőtér mögül, a galéria magasából érkezett. A koncert csúcspontját nyilvánvalóan a zongoraverseny jelentette. Arra viszont aligha lehet mentséget találni, hogy minősíthetetlen állapotú instrumentum jutott a szólistának. Tény, hogy a zongoristák általában kiszolgáltatottak fellépéseik alkalmával a „zsákbamacska” hangszernek – de ilyen lestrapált, egyenetlen hangzású Steinway-hangszert keresve is ritkán találni. Katsaris persze nagy varázsló – de ezt még ő sem tudta feledtetni! Más kérdés, hogy így is elkápráztatta játékával a hallgatókat. Technikai nehézséget nem ismerő felkészültségében mégsem a virtuozitás a lenyűgöző elsősorban, hanem az a közvetlenség, amellyel az alkotó által leírottakat meggyőző érzelmi-indulati töltéssel közvetíti. Mindent a saját léptékében értékel (semmit sem túl vagy alul!), úgy formálva meg, hogy az adott lépték mindig ideálisan illeszkedjék a nagyobb szerkezeti egységekbe. Nem végigjátssza szólalmát, hanem a zenei szöveg egészében megtalálva a helyét, szinte motívumról motívumra újraértékeli az ismertnek tűnő dal-alamokat is. Elemi erejű gesztusokkal rajzolja meg a skálamenetek ívét, s a trillák mindig érzelmi kommentárnak hatnak tolmácsolásában. Persze, amikor a zenekari dallam vérszegény, hiába jut neki csupáncsak kíséret, a megformált-plasztikus zongoraszólalmak a kísérfórmulaí is élményszerűek. A lehangzó ráadásal pedig gondoskodott arról, hogy

minden esetlegessége ellenére ez az est bekerüljön hallgatóinak emlékezetes koncert-élményei közé.

***

Haydn halálának bicentenáriuma időzítette a World Creation projektet az osztrák Haydn-Festspiele Eisenstadt. E kezdeményezéshez csatlakozva május 31-én hazánkban öt helyszínen csendült fel Haydn A teremtés című oratóriuma: a Zeneakadémián, valamint Esztergomban, Balatonfüreden, Pécsen és Sopronban. És egy héten belül ismét hallhattuk a Zeneakadémián, június 5-én, amikor a **MÁV Szimfonikus Zenekara** szólaltatta meg Szabóki Tünde, Brickner Szabolcs, Bretz Gábor szólójával és az MR Énekkar közreműködésével. A Lukács Miklós-bérlet zárókoncertjén a karmester Kollár Imre volt.

Az oratóriumbérletekkel, s zenekari bérletek keretében oratorikus alkotások megszólaltatásával közönségigényt elégített ki az utóbbi évtizedek műsorpolitikája, így tehát mind többen üdvözölhetjük immár ismerősként Haydn kései remekeit is. Az ismertségből adódóan egyre kevésbé tűnnek parttalanul hosszúnak – még akkor sem (s ez sajnos még mindig gyakori!), ha a tájékozódást legfeljebb rövid szerkezeti-tartalmi ismertető segíti. (Nem véletlen, hogy a „rutinosabbak” szöveggel felfegyverkezve jönnek ilyen koncertekre.)

A Zeneakadémia közelgő bezárásának híre pedig arra készteti a zenebarátokat, hogy az utolsó idők kínálatát mindinkább kihasználják; fokozatosan szoktatva hozzá magukat az egyelőre szinte elképzelhetetlenhez. Ennek a pszichológiai tényezőnek is szerepe lehetett abban, hogy olyan odaadással hallgatta a közönség az előadást, ami egyébként legfeljebb a világsztároknak jár ki ugyanitt. Talán szokatlan is lehetett ilyen légkörben muzsikálni...

Aki gyakran jár hangversenyekre, azt veszi észre önmagán, hogy óhatatlanul is hasonlítgat, összemér – ráadásul nem valamiféle meózási szándéktól indítva, hanem azért, mert észreveszi, ahogyan a hangzó élmények formálják zenehallgatói igényét és érzékenységet.

Ennek a koncertnek a legnagyobb élményét az adta, hogy megannyi Mozart allúzióra kellett figyelni. Zenetudományi tanulmányok foglalkoznak (többé-kevésbé) tudatos idézetek, utalások feltérképezésével – ami kiváltképp a hivatkozott művek ismeretében jelent élvezetes olvasmányt. De amikor az előadás adott pillanatában „gyanútlanul” szembesül ilyenekkel a hallgató: élmény, melynek

alapfeltételét abban kereshetjük, hogy ezek az összefüggéseknek az előadók is tudatában vannak. Mert anélkül hasonlóképp átsiklanánk felettük, mint ugyanezen művek más interpretációi esetében. Immár közhely, hogy Mozart megértésének a kulcsát operái jelentik – ily módon a Haydn-oratórium előadói Mozart-értésből is remekül vizsgáztak.

A koncert végén az a gondolatom támadt: most kellene ismét megszólaltatni a mű kezdetét, a káosz megjelenítését – bizonyára másként szólna! Mert a bizonytalannak a biztos kézzel való megjelenítése a legnagyobb tudatosságot igényli; akár annak elhitést, hogy most születik valami. E látomás elképzeltetése korántsem zenekari rutin-feladat, ideális esetben a játékosok előre lejegyzett „kollektív improvizációjának” eredménye. Ezúttal inkább csak a várakozás érzését fokozta. A zenekart dicséri, hogy a terjedelmesebb instrumentális szakaszokat korántsem közjátékként éltük meg, hanem szöveg nélküli kommentárként, atmoszfériteremtő, hangulatos ábrázolásaként a recitativókban „felkonferáltaknak”. Különösen szép volt az égitestek és csillagok teremtésének láttató megjelenítése.

Az oratórium felépítése könnyen áttekinthető; mégis, a belső arányok elhitést erejű megteremtése azonban nem kis feladat. A játék hevében néha bántóan elsikkadtak a szünetek; amelyeknek szintaktikai szerepük lett volna. Az ária-kíséret nem jelent gondot az énekesekkel gyakran fellépő zenekarnak – a recitativ szakaszok kevésbé életszerűre sikerültek. Valami jószándékú alkalmazkodni igyekvés jellemezte az énekesek és a hangszeresek teljesítményét, a karmester pedig főképp összerendezésükre koncentrált, nem pedig vezette-irányította e szakaszok belső tagolódását.

A vonóskar rendezett hangzása mindenképp figyelemreméltó – azonban ez a fegyelmezettségre-törekvés egyelőre gátat szab a bátrabb, felvállaltan kifejező játéknak. Itt a hang-festésben a hangszerelésből adódó effektusok valósultak meg leginkább. A metrika is fontos karakterizáló szereppel bír – ám ha „elszabadul” egy-egy felületet uraló ritmusképlet, immár függetlenül a szövegtől (megjelenítenivalótól), akkor csakhamar háttér-mintázattá degradálódik. Szabóki Tündétől egyelőre idegen az aprólékosan megmunkált Haydn-zene; az ária-felirat láttán kétségkívül szép hanganyaga érvényesítésére törekszik, mimikai túljátszással szüntette meg a differenciálásnak még a lehetőségét is. A szólísták közül leginkább Brickner Szabolcs volt meggyőző: nála mindig arányban állt a „mit” és a „hogyan”.

Dinamikailag is az ő éneke volt a legdifferenciáltabb; nem elégedett meg a kottába írott utasításokkal, hanem azokat kontextusban, értelmezve valósította meg. Bretz Gábor szép hangon énekelt, de valahogy kívül maradt a mű epikus menetén.

Minden Teremtés-előadás próbaköve a mű harmadik része, a Paradicsom. Ezúttal a kórus-belépések mentették meg a helyzetet; megemelve a protokolláris sámatizálódó örvendező emberpár dialógusát és duettjét. A karmester kitüntetően figyelt az előadás folyamán a kórusra, s ennek meg is lett az eredménye – a zenekarnak biztos tételkezdő intésekkel (melyek nemcsak tempót, hanem karaktert is sugallnak), s a recitativók formai felépítésének kézben-tartásával sokat tudott volna segíteni. A kisebb formaszakaszok hangulatának-karakterének érzékeltesére ezúttal aligha volt szükség – arra viszont igen, hogy állandó jelenlétére inspirálja ne csak a szólisztikus, dallamjátszó hangszereseket, hanem a mindenkor összhangzásban más funkciót betöltő játékosokat is.

***

Örvendetes jelenség, hogy Kocsis Zoltán karmesterként szinte valamennyi jelentős zenekarunkkal fellép – annak jeleként is értelmezhető, hogy túl a saját együttesén, a hazai zenekari élet alakulásában is felelősséggel vállal részt. Nem kétséges: bármely zenekar tudása legjavát adja, ha ilyen esemény részese lehet – s ily módon, már megjelenése előtt olyan készenléti állapotba hozza az együtteseket, amelyben önmagukon túlmutató produkciók születhetnek. Lélektanilag indokolt ez a reakció, függetlenül attól, hogy valamely zenekar milyen kapcsolatban van vezető karmesterével. A rendszeres munka hatása mutatkozik meg abban, hogy az ilyesfajta kihívásnak hogyan tudnak eleget tenni.

Június 7-én a **Magyar Telekom Szimfonikus Zenekar** játszott Kocsis vezényletével a Romantikus-bérlét keretében. Bartók Táncszvitjét követően Kocsi hangszerelésében Rachmanyinov nyolc dala került előadásra, majd – a Dvořák-maraton megkésített függelékeként – Dvořák op. 46 szláv táncai csendültek fel.

A népszerű Bartók-művek közé tartozó Táncszvit igényességre törekvő megszólaltatása hasznos az előadók számára, s a színvonal újabb híveket toborozhat e muzsikának. E nagy falattal kezdődött a műsor, s a koncentrált előadás a nézők figyelmét mindvégig lekötötte. Érezhetően kedvvel, lelkesedéssel játszották a művet, s ez a személyesség akkor

is jótékonyan érezte hatását, amikor elkerülhetetlenül bennmaradtak az előadásban apró pontatlanságok. Az élmény sodrában akkor is esetlegességgént értelmezhetőek, ha sejtjük: sok munka kellett volna biztonságos kiküszöbölésükhöz. Ennél többet nyom a mérleg serpenyőjében az a tapasztalat, amelyet a próbák során szereztek, s ami vélhetőleg beépült a játékosok tudatába.

Remek ötlet volt, hogy az egyes Rachmanyinov-dalokat megelőzően Helyey László előadásában hallhattuk a megzenésített verseket magyarul. Fekete Attila remekelt, a versek ismeretében előadásának érzelmi-hangulati görbéjét különösen értékelhette a közönség. A hangszerelés gazdag szín-palettája atmoszfériteremtő, s egyben kommentáló funkciójú. A regiszterek érzékeny kezelésének köszönhetően az énekhang a testes hangzáson is át tud jönni. Fekete Attila hangjának tónusa élménnyé avatta a zenekari dalokat.

A második részben a Szláv táncokat az előadók örömezenként élték meg – így a közönség is. Ugyanakkor, itt tűnt fel leginkább az a hangzásbeli aránytalanság, amely a vonósszólamok létszámából szinte automatikusan kikövetkeztethető volt: a hegedűszólamok nem tudták felvenni dinamikában (testességben) a mélyvonósok intenzív játékával. A gordonkások és bőgősök jól artikulált játéka, a pizzicato-effektusok nagyban hozzájárultak a táncok karakterének megteremtéséhez, de néha már-már „leáryékolták” a hegedűdallamokat. Ilyenkor a „lépték” került veszélybe; a rövid, meghitt dallamokat, amelyek alkalmanként már-már a dúdolás közvetlenségét idézik, nem lehet világgá ordítani. Az éneklő tónus dinamikájának csúcspontja behatárolt – és így még mindig a jobb megoldást választották, nem feladva az éneklő karaktert, mintha a zenei frázisok megformálásának feladásával, kizárólag a dinamikai egyensúlyra koncentrálnak. A magvas tónust a belső szólamok kidolgozottsága szinte eleve szavatolta. Az áttört hangszerelésű szakaszokban a szólamok perfektt kivitelezésében gyönyörködhettünk. Csak azt sajnáltuk, hogy a lendület hevében néha olyan tempót vettek, amelyben óhatatlanul is elsikkadtak azok a részlet-szépségek, amelyek „kijátszására” (így átélésére és közvetítésére) nem maradt elég idő. De ez is apróságnak tűnt a jól diszponált program egészében. Mindent egybevéve: emlékezetes koncerttel búcsúzott az évad végén a zenekar. Vélhetően hasonló érzések töltötték el a játékosokat, mint a közönséget – s ez sem elhanyagolható szempont!

Fittler Katalin